

Santeri Ivalo (1866–1937): Kreivin aikaan (1926)

Katkelma luvusta Pragin valloitus

Mutta eräänä iltana, kun yöksi oli leiriydytty ja hän [kenraali Königsmark] jälleen oli neuvotellut tuon vieraan oppaansa kanssa, kutsui kenraali ylemmät upseerit telттаansa puheilleen. Siellä hän heille nyt ilmoitti tarkoituksensa olevan tehdä äkkihyökkäys Pragiin, keisarikunnan toiseen, rikkaaseen valtakaupunkiin, perintömaiden sydämeen. Eikä sinne enää olekaan, erästä oijustietä käyttämällä, kuin päivän matka, ilmoitti hän. Nyt oli vain painettava läpi yön ja päivän yhteen pohteeseen ja sitten huomiaisiltana yllättämällä rynnättävä pimeään peitossa Böömin pääkaupunkiin.

Tieto tästä rohkeasta tuumasta herätti suuren riemun upseerien piirissä. He puristivat toistensa kättä iloisina, kun taas pääsivät sankaritöihin, ja olivat vain malttamattomat pian joutuakseen tuohon ratkaisupaikkaan. Nopeasti kuin pakomarssissa suoritettiin senvuoksi se viimeinen päivätaival ja saavuttiin illan suussa suureen, varjoisaan pyökkimetsään, jossa nyt hevosten ja miesten oli levättävä yöllä suoritettavaa hyökkäystä varten. Mutta hitaasti siinä kuluivat jännittävät odotustunnit.

Tuo kenraalin mukana kulkeva outo mies osoittautui nyt olevan eräs itävaltalainen eversti, jonka Königsmark oli oppaakseen palkannut, – siis oman isänmaansa kavaltaja. Hän läksi iltayöstä ensiksi liikkeelle leiripaikalta, sata jalkamiestä mukanaan, ja muille kävi jännitys nyt sitäkin pingoittavammaksi. Mitä tästä tulee? Hevosten ääressä keskustelivat siitä rakuunat kuiskaten pimeässä metsässä. Jyri-kersanttikin seiso i lähtövalmiina kapteeninsa vieressä ja kyseli hiukan epäluuloisena:

- Mihin ne nuo kavaltajan mukana lähetetyt harvat jalkamiehet pystyvät?
- Niiden tehtävänä olisi pimeän suojassa kavuta Pragin muurin yli, tappaa vartijat ja avata portti, selitti Esa, joka upseerien neuvottelussa oli saanut tietoonsa laaditun suunnitelman ja sen nyt huoletta saattoi uskoa sukulaismiehelleen.
- Entäpä jos he siinä pimeässä koluten herättävätkin vartijat liian aikaisin?
- Silloin voi kyllä koko yritys olla pilassa. Mutta itävaltalaisen everstin kerrotaan toki tarkoin tuntevan paikat.
- Mutta onko hän edes täysin luotettava – luopio?

– Omapa henkensä hänellä on siinä pelissä...

Taas odotettiin hetkinen kiduttavassa äänettömyydessä. Koko laaja metsä, jossa kuitenkin nyt oli tuhansia miehiä ja hevosia, oli niin kaamean hiljainen, että siellä pienintäkin risahdusta säpsähdettiin. Taas kysyi Jyri:

– Milloin siis tietää täältä ratsuväki lähteä liikkeelle portille rynnätkseen?

– Sekin hetki on sovittu, selitti Esa. – Meidän on vain pidettävä huoli, että suomalaisinemme pääsemme ensimmäisiin hyökkäysjoukkoihin.

– Se arvoasema meille tavallisesti suodaan pyytämättämme, kehui Jyri. – Tietysti nytkin.

Esa olikin jo illalla asettunut komppaniansa uloimmaksi metsänrintaan ja odotti siinä nyt vain lähdön merkkiä.

Puolen yön aikaan kumahti kirkonkello siellä päin, missä kaupungin tiedettiin olevan, kaikuen läpi hiljaisen yön. Se aiheutti pientä hälinää ja liikettä pyökkimetsässä, miehet kun jo luulivat sitä joksikin hälytysmerkiksi tai merkiksi siitä, että ruotsalaisten jalkamiesten yritys oli keksitty. Mutta upseerit rauhoittivat heitä, – se on vain pragilaisten tavallinen puolenyönsoitto. Silloin siellä myös tapahtuu vahdinmuutos. Vielä on odotettava.

Odotettiin. Mutta kärsimättömyys ja jännitys rupesi käymään ylivoimaiseksi. Se siirtyi miehistä hevosiinkin. Ne kävivät tömistämään jalkojaan ja korskumaan vastakkain, – miesten oli vaikea niitä rauhoittaa.

Silloin saapui vihdoon kenraalin teltasta sanoma ensimmäisille rakuuna-osastoille, että niiden on nyt lähdettävä hiljaa etenemään maastoa etukäteen tutkineiden oppaiden johdolla. Heti olivatkin suomalaiset satulassa ja ratsastivat verkalleen metsän läpi kivikkoaholle, jossa ratsut aluksi kompastelivat. Jyri kiroili hiljaa:

– Pirhanan pimeys, mihin tässä joudutaan?

– Pian tästä maat aukenevat, lohdutti Esa. – Näetkö tuon vuoren ääriiviivat, jotka kuvastuvat edessämme hallavaa taivasta vastaan?

– Näen, mikähän tunturi se lienee?

– Se on Valkoinen vuori, jonka rinteellä osa Pragia sijaitsee, kertoi Esa, joka oli asemaa tutkinut kartoista. – Pian ollaan perillä.

– Entä mikä on tuo tumma viiva, joka siellä alempana ikäänkuin kiertää taivaanrantaa, kysyi Jyri, kun oli kotvanen ratsastettu aukealla kentällä.

– Se on kai juuri kaupungin muuri, joka meidän nyt on vallattava. Kun sen sisäpuolella kerran ollaan, silloin ollaan myös jo Pragissa. Siltä viivalta me siis huudamme keisarillisille lämpöiset tervehdykset!

Jo innostui Jyrikin:

– Totta jumaliste meidän on oltava ensimmäisinä sitä aamutervehdystä huutamassa! Eikö jo lasketa ratsuja lentämään?

– Ei vielä, varoitti Esa. – Vielä hiljaa eteenpäin, kunnes lentomerkki annetaan.

Aavemaisen hiljaista olikin se Pragia kohden verkalleen samoavan armeijan öinen marssi. Maa kumahteli kyllä kavioiden alla yhä uusien osastojen hiipiessä esiin metsästä kivikkorinteelle ja siellä täällä kuului pieni kolahduskin, mutta kokonaisen armeijan saapumista ei siitä kukaan olisi voinut aavistaa. Ja aavemaisen hiljainen oli tuossa alempana lepäävä kaupunkikin, jonka muurinsarvet ja kirkontornit yhä selvemmin kuumottivat kesäyön taivasta vastaan.

Etujoukko pysähdytettiin nyt, se oli jo liiankin lähellä muuria. Miehillä oli tilanne tuskallinen. Eikö tuon vallin takana siis tapahdukaan mitään? Nukkuvatko siellä kaikki, vai väijyvätkö siellä joukot ääneti toisiaan? – Vihdoin kuului sieltä sentään kuin pieni mätäkähdyks, – vai valehteliko liian herkistynyt korva? – ei, jo kuului toinenkin, – vartijat kai siellä kaatuvat! Pian kumahtaa tuon jättiläismäisen, sumumaisen varustuksen takaa pientä kahakkaakin, juoksua, ryskettä... Kuinkahan siellä käynee? – ei vain aukene portti! Mutta samassa rupeaa kuulumaan tuttua ratinaa: rautavitjain vinguntaa, kun laskusilta kiireellä vivutaan alas, ja raskaan rautaportin saranain särähtelyä. Äänettömänä odottaneessa hyökkäysjoukossa tapahtuu silloin kuin humaus; tiukalla pidetyt ohjaketket heltiävät, kannukset painuvat hevosten kylkiin ja kuin tykistä ammuttuina lentävät herkistyneet ratsut eteenpäin. Taaempanakin kiihtyy kohta kavion kopse, vyörynä syöksyy sieltä koko Königsmarkin sota-armeija Pragin avattua porttia kohden. Mutta laskusillan yli ja porttiholvin läpi ovat silloin jo karauttaneet ensimmäiset valloittajat, siinä joukossa Esa ja Jyri suomalaisineen.

Ryntäys on intohimoinen, vastustamaton. Tälle muurinsyrjälle sijoitetut keisarilliset varustusväet olivat kyllä nyt hälytettyinä päässeet jalkeille ja kiirehtineet vastarintaan, mutta ne olivat silloin jo yllätetyt, ne hölmistyivät, lamautuivat... Valloittajat pakottivat puolustajat peräytymään kaupungin kapeille kaduille, joilla taistelu sitten yöpimeällä jatkui, ja toiset ruotsalaisosastot ottivat sillävälän haltuunsa muurinsarvet, joiden tykit he käänsivät

kaupunkiin päin. Säikähtyneet asukkaat, joiden taloihin luodit näin rupesivat lentämään, juoksivat ylisillään ulos lisäämään hämminkiä, taikka kätkeytyivät kellareihinsa, voittajain yhä uudistuvain sotahuutojen, "tervehdyshuutojen", raikuessa vallatuilta kaduilta ja toreilta.

Kun aamu valkeni, oli Moldau-virran länsipuolinen osa kaupunkia, sen uudempi ja uljaampi puoli, n.s. Pikku-Pragi, jo valloittajain käsissä. Siellä asui kaupungin ylimystö ja yleensä sen varakkaampi väestö, siellä olivat sen palatsit ja linnat ja komeat hallintorakennukset, ja ne joutuivat nyt kaikki yhdessä yössä ruotsalaisvihollisten käsiin, – hirmuinen isku ja häpeä keisarinkotkan vartijoille!

Mutta Moldau-virran yli vievää siltaa olivat peräytyneet pragilaiset joukot sentään ehtineet puolustamaan. He olivat suuressa hädässään keränneet apuväkeä sinne sillankorvaan, jota eivät ryntääjät kerinneet ensi hyökkäyksellä valloittaa. Pragilaiset järjestyivät nyt kiinteästi joen vastaiselle rannalle "vanhaa kaupunkiaan" varjelemaan, ja valloittajain oli tyydyttävä siihen kaupungin rikkaampaan osaan, jonka he yllättämällä olivat saaneet käsiinsä. Mutta olipa heillä voittoa siinäkin. Keisarin perintömaiden sydämessä oli nyt valtakunnan toinen kaupunki parhaalta osaltaan heidän hallussaan, kiila oli nyt todella isketty keisarivallan ytimeen ja valloittajat valmistautuivat lyömään sitä yhä syvemmälle.

Pikku-Pragin puoleiseen sillankorvaan oli osasto ratsuväkeä asetettu vartioimaan, etteivät sydämistyneet kaupunkilaiset, jotka jo olivat kokoontuneet Moldaun toiselle rannalle, pääsisi sillan yli ryntäämään voitostaan hurmaantuneiden valloittajain niskaan. Tällä tärkeällä vartiopaikalla komensi nyt valloituspäivän aamuna kapteeni Esa Mikonpoika tilapäisesti kokoonhaalittuja, yön valvoneita miehiä, ja häneltä kysyttiin siinä suurta valppautta. Sillä omiakin miehiä oli siinä vaikea pitää koossa ja kurissa. Heidän tekin näet niin turkasesti mieli päästä ryöstämään valloitettuja palatseja ja kauppataloja, joista hiedän toverinsa parastaikaa tyhjensivät kultaa ja hopeaa ja kaikkinaisia kalleuksia.

Kerran jo valtasi kurittomuus sillanvartijat. Saksalaiset palkkasoturit yrittivät livistää pois vartiopaikaltaan kaupungille ja aiheuttivat siten aukkoja vartioketjuissa. Sen huomattessaan tekivät pragilaiset, jotka, todettuaan kamalan todellisuuden, nyt olivat kaikki, nuoret ylioppilaatkin, aseistautuneet pääkaupunkiaan vapauttamaan, heti hurjan, intohimoisen hyökkäyksen sillalle, jonka he jo puolitiehen valtasivatkin. Sillanvahteja kaatui, vaara ryöstämään hajaantuneille valloittajille oli ilmeinen. Silloin ratsasti Esa-kapteeni itse pistooli

kädessään pakenevain eteen, ampui heistä muutamia maahan ja pakotti toiset palaamaan riveihinsä. Rintama tiivistyi taas, ja sillan yli ryntäävä vihollinen kohtasi murtumattoman miesseinän edessään. Mutta Esa vaati kohta lisäväkeä sillalle, rankaisi vallattomuuteen ryhtyneitä ja terästi valppautensa kaksinkertaiseksi.

Palavin poskin ratsasti hän siinä sitten, Jyri rinnallaan, uudelleen järjestämiään rivejä pitkin ja kiroili saksalaisten palkkasoturien kurittomuutta.

– Mutta milloin me tästä todella pääsemme keräämään palkkaa yötyöstämme, murisi Jyrikin siinä vähän tyytymättömänä. – Mehän ensiksi hyökkäsimme tähän kaupunkiin, jossa toiset nyt poimivat hedelmiä! Katso, kuinka miehet tuollakin vetävät patjoissa ryöstämiään pöytähopeita perässään!

– Pian kai meidät tästä vahtivuorostamme vaihdetaan, lohdutti Esa, – siihen mennessä on meidän vastattava sillasta. – Mutta onpa siinä nyt todellakin taas Suomen pojillakin saalista! Siinäkin kantaa Savon rakuuna raskaita, kiiltäviä kynttiläjalkoja kädessään!

– Silkkää hopeata, vakuutti Jyri. – Kunpa se ne Suomeen asti saisi kannetuksi. Minä vaihdan saaliini aina heti tukaatteihin, antoipa juutalainen siitä kuinka huonon hinnan tahansa.

– Ja tuossa taas kannetaan korennolla säkkiä, joka on täynnä mitä kalleuksia liekin, huomautti Esa torin toiselle sivustalle katsellen. – Eipä ihme, että sillanvahtien sormia syyhyttää.

– Ja tässä, katso, rakuuna on itse pukeutunut kullalta kimaltavaan hovitakkiin, naureskeli Jyri. – On kuin narri, mutta keveästi siinä kulta kulkee!

Huvittavaa jospa julmaakin oli heidän siinä katsella, kuinka Pragin komeita palatseja nyt tyhjennettiin. Kolmikymmenvuotisen sodan, tuon raa'an ryöstösodan eri vaiheissa olivat Pohjolan soturit monista Euroopan rikkaista maista anastaneet ja koonneet itselleen määräämättömästi saalista, rahoja ja kalleuksia, jotka kyllä sitten itse sotasijoilla enimmäkseen olivat huvenneet juopotteluun ja hurjasteluun. Mutta mikään edellinen valloitus ei ollut heille sentään tuottanut sellaista saaliin runsautta kuin nyt tämä Pragin yllätys. Oli yleensä määrätty, että valloitetussa viholliskaupungissa tai linnassa tavatut julkiset varastot, sotarahastot ja "rahakammarit", pidätetään Ruotsin kruunulle, ja sitä käskyä koetettiin täälläkin noudattaa. Mutta rajattomasti jäi silti saalistamistilaisuutta yksityisillekin sotilaille, jotka määräjän kuluessa saivat taloista vapaasti hakea ja ottaa mitä löysivät. Nyt oli taas päästy aarrelähteelle, ja siitä ammennettiin ahnain kourin. Kulta ja hopea oli tietysti halutuinta

tavaraa, mutta sen ohessa otettiin kalliita kankaita, kirkkojen ja luostarien koristeita, naisten helyjä ja miesten aseita, – kaikkea, minkä vain saattoi muuttaa rahaksi. Pragin palatseista riitti nyt kuitenkin puhdasta, jaloa metallia kaikille valloittajille. Sitä saivat vielä riittävästi nekin, jotka valloituksen jälkeisinä ensi tunteina olivat sidotut sillanpäävahdeiksi.

Niinpä istui tuon helteisen kesäpäivän iltana Jyrikin hikisenä ja pohteissaan sen talon portailla, johon hänet oli majoitettu, suuri viiniruukku vieressään ja edessään iso nahkalaukku, jonka sisältöä hän nyt arvosteli.

– Lähtee siitä sen verran tukaatteja, että vyöni taas saan täyteen, ja enempää en viitsikään kantaa, kehui hän siinä ruukun tyhjentämistä avustavalle toverilleen. – Kestää juoda monta kuukautta, ja silloinhan se on jullillaan sotamiehen elämä.

– Etkö aio säästää mitään kotiin viedäksesi, kun rauha tulee? kyseli rakuunatoveri, jolla itsellään oli luja aikomus jättää säkillisestään vähän vastaisenkin varalle.

– Ei sitä säästy kuitenkaan, ei sinullakaan, vakuutti Jyri vanhoilta kokemuksiltaan. – Kannat, retuutat säkkiäsi, sota sen syö! Ja mikä rauha tästä nyt tulee? Ei ole tullut pariinkymmeneen vuoteen, eikä sitä tarvita nytkään, – sota se on poikaa! Terve!

Mutta ruukkunsa tyhjennettyään ja makuulleen vihdoinkin ojentautuessaan pisti Jyri nahkalaukun päänalusekseen ja satoi vielä varmuuden vuoksi sen sulkuhihnan ranteeseensa, ettei sitä häneltä heti ensi yönä siepattaisi.